

**การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม
ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**
Community Participation in the Development of Phra That Na Kham,
Na Kham Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province

พระมหาคุณานนท์ ธิรญาโณ (ขจรจิตร)
Phra maha Kunanon Thirayano (Khajornjit)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
Mahamakut Buddhist University Isan Campus
✉ phrakhunanon2524@gmail.com

(*Author Corresponding Email)

Received: 03 May 2026; Revised: 17 May 2026; Accepted: 16 June 2026

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล โดยอาศัยหลักความสมัครใจ ความเสมอภาค ความโปร่งใส และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การกระจายอำนาจ และธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลนาขามในการพัฒนาพระธาตุนาขามเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ส่งผลให้การพัฒนาไม่จำกัดเพียงการบูรณะศาสนสถานแต่ขยายไปสู่การสืบสานศาสนา วัฒนธรรม และการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน พระธาตุนาขามจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา อัตลักษณ์ และพลังทางสังคมของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาแบบองค์รวมที่ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พระธาตุนาขาม, การมีส่วนร่วม, อำเภอกุฉินารายณ์

Abstract

The objectives of this were as follows 1) to examine theoretical concepts regarding community participation, (2) to study the development of Phrathatnakham in Nakham Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province, and 3) to analyze community involvement in the development of Phrathatnakham in the same area. The study collected data from the Tripitaka, relevant documents,

related research, and in-depth interviews with 15 key informants, including monks and laypersons. The data were analyzed using content analysis and presented in descriptive form.

The results of research were found that Community involvement is a vital process that enables local people to participate in all stages of development, including planning, implementation, benefit sharing, and monitoring and evaluation. This process is grounded in the principles of voluntariness, equity, transparency, and a shared sense of ownership, which align with the concepts of participation, empowerment, decentralization, and good governance. Community involvement in Nakham Subdistrict in the development of Phrathatnakham has been concretely manifested through the roles of monks, community leaders, and the general public. As a result, development has not been limited to the restoration of the religious site but has expanded to encompass the preservation of religion and culture, as well as the generation of income through appropriate and sustainable religious tourism. Phrathatnakham thus serves as a center of faith, identity, and social capital for the community, leading to a holistic development approach characterized by genuine community participation and shared ownership.

Keywords: Phrathatnakham, Community Participation, Kuchinarai District

บทนำ

พระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญต่อชุมชนในหลายมิติ ทั้งด้านศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในพื้นที่ และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญประเพณี และกิจกรรมทางสังคมที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาและอนุรักษ์พระธาตุนาขามให้คงอยู่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในปัจจุบัน จึงไม่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ดูแล และรับผลกระทบจากการพัฒนาโดยตรง แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนตามทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจในระดับที่สูงขึ้น ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นหรือการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น ขณะเดียวกัน Cohen และ Uphoff (1980) เสนอว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาควรครอบคลุมกระบวนการทั้งหมด ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาพระธาตุนาขาม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ในสภาพปัจจุบัน การพัฒนาพระธาตุนาขามมีการดำเนินกิจกรรมในหลายด้าน เช่น การบูรณะและปรับปรุงพื้นที่การจัดงานประเพณีทางศาสนา การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับประชาชนและผู้มาเยือน โดยกิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการวัด และหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปยังคงจำกัดอยู่ในลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ได้จัดขึ้นหรือการรับทราบข้อมูลข่าวสาร มากกว่าการมีบทบาทอย่างแท้จริงในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Pretty (1995) ระบุว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมแบบรับรู้ข้อมูลหรือการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งยังไม่ก่อให้เกิดการเสริมพลัง (empowerment) แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

ส่งผลให้การพัฒนาบางประเด็นอาจไม่สามารถสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้อย่างครบถ้วน และอาจขาดความต่อเนื่องในการดูแลรักษาและการสืบสานคุณค่าของพระธาตุนาขามในระยะยาว

จากสภาพการณ์ดังกล่าวพบว่ายังมีปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม โดยประชาชนส่วนหนึ่งยังขาดโอกาสในการเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ขาดช่องทางหรือกลไกที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ การสื่อสารและการประสานงานระหว่างวัด ผู้นำชุมชน ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เป็นระบบและไม่ต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้อาจนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อีกทั้งยังไม่สามารถสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมและความรับผิดชอบร่วมของประชาชนในการดูแลและพัฒนาพระธาตุนาขามได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพการมีส่วนร่วม ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

ดังนั้น การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ เนื่องจากจะช่วยสะท้อนสภาพความเป็นจริงของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาศาสนสถาน วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การเสนอแนวทางในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ผลการวิจัยที่ได้คาดว่าจะประโยชน์ต่อวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างมีส่วนร่วม เกิดความยั่งยืน และสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาศาสนสถานหรือแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในบริบทของชุมชนท้องถิ่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาเอกสารควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างรอบด้าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 รูป/คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็นพระภิกษุ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพระธาตุนาขาม กลุ่มละ 5 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด สร้างขึ้นจากวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนนำไปใช้จริง การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็นการวิจัยเอกสารจากพระไตรปิฎก

หนังสือ ตำรา งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ภาคสนาม โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ใช้การบันทึกเสียง และใช้เวลาสัมภาษณ์รายละไม่เกิน 40 นาที การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยข้อมูลเอกสารวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาจำแนกประเด็น วิเคราะห์ และบูรณาการร่วมกันตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำเสนอผลการวิจัยที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นระบบและชัดเจน

ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนคือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การคิด วางแผน ดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล โดยยึดหลักความสมัครใจ ความเสมอภาค และความรู้สึกเป็นเจ้าของ การมีส่วนร่วมช่วยสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ลดการพึ่งพาทภายนอก และสนับสนุนการกระจายอำนาจ ทำให้ชุมชนกำหนดทิศทางของตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจะเกิดผลเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลครบถ้วน มีทัศนคติที่ดี และผู้นำชุมชนเปิดพื้นที่ให้ทุกกลุ่มมีบทบาทตามศักยภาพและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ด้านแนวคิด ทฤษฎีสำคัญประกอบด้วยทฤษฎีผู้นำ (Leadership Theory) เน้นบทบาทผู้นำที่เป็นแบบอย่าง กำหนดทิศทาง และสร้างความร่วมมือ ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม (Administrative System & Method Theory) เชื่อว่าการโน้มน้าวต้องชัดเจน น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับบริบท ทฤษฎีการสื่อสาร (Communication Theory) มองการสื่อสารเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจร่วมกันผ่านผู้ส่ง-สาร-ช่องทาง-ผู้รับ ทฤษฎีการพิจารณาทางสังคม (Social Judgment Theory) อธิบายการยอมรับทัศนคติที่อยู่ใน “ช่วงยอมรับได้” และทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อธิบายการเรียนรู้จากครอบครัว เพื่อน และสื่อซึ่งกำหนดค่านิยมและพฤติกรรม การมีส่วนร่วมเกิดจาก 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ บุคคล ชุมชน ผู้นำ โครงสร้างนโยบาย และบริบทแวดล้อม กิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของชุมชนจะช่วยขยายการมีส่วนร่วมให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) วางแผน รับรู้ข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และร่วมกันกำหนดนโยบาย 2) ปฏิบัติ ทำงานตามแผนทั้งแบบแข่งขันหรือสนับสนุน 3) จัดสรรผลประโยชน์ ชุมชนมีสิทธิรับข้อมูลและร่วมกำหนดผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม 4) ติดตามประเมินผล ร่วมตรวจสอบและปรับปรุงโครงการให้โปร่งใส ระดับการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การรับฟังจนถึงการร่วมตัดสินใจ ซึ่งระดับสูงสุดทำให้ประชาชนมีอำนาจต่อรองและมีบทบาทในการกำหนดนโยบายมากขึ้น หากรัฐไม่ตอบสนอง อาจเกิดความขัดแย้งหรือการประท้วงตามมา การพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมต้องอาศัยการเสริมพลังประชาชน ระบบบริหารแบบเปิด และกลไกโปร่งใส เช่น เวทีสาธารณะหรือประชาพิจารณ์ เพื่อให้การพัฒนาชุมชนยั่งยืนอย่างแท้จริง

การพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พระธาตุคือสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า อัฐิธาตุพระอรหันต์ และในปัจจุบันรวมถึงอัฐิหรือธาตุของพระอริยสงฆ์ พร้อมอัฐิบริหารเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจดีย์ และเจดีย์ในพระพุทธศาสนา มีการกำหนดประเภทไว้ 4 อย่าง คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์ การสร้างพระธาตุเจดีย์มีรากฐานจากศรัทธาที่สืบทอดยาวนาน พุทธศาสนิกชนสร้างพระธาตุเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระธาตุของพระอรหันต์ ให้เป็นสถานที่สักการะและระลึก

ถึงพระพุทธเจ้าและพุทธสาวก แม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไป รูปแบบการสร้างพระธาตุเจดีย์ก็พัฒนาตามยุคสมัย แต่ยังคงความหมายเดิมคือเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธเสมอ

พระเจดีย์ในไทยมีพัฒนาการยาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยองค์ประกอบหลัก 4 ส่วน คือ ฐาน องค์ระฆัง บัลลังก์ และยอด และแบ่งรูปแบบสำคัญเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทรงกลม แปดเหลี่ยม สี่เหลี่ยม และแบบเฉพาะถิ่น เช่น ทรงดอกบัวตูมหรือทรงปราสาท ส่วนหน้าที่ของเจดีย์แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ เจดีย์ประธาน เจดีย์ราย เจดีย์ทิศ เจดีย์คู่ และเจดีย์หมู่ ซึ่งแม้ต่างรูปแบบและตำแหน่ง แต่ล้วนสะท้อนอิทธิพลพุทธศาสนา และเป็นปูชนียสถานสำคัญที่ยังส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในปัจจุบัน เจดีย์ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ ฐาน ซึ่งรองรับองค์เจดีย์และมีหลายรูปแบบ, องค์เรือนธาตุ หรือครรภธาตุ ใช้ประดิษฐานสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอาจมีซุ้มหลากหลายรูปแบบ และยอดเจดีย์ ประกอบด้วยบัลลังก์ ปล้องไฉน และแจกันลูกแก้ว ซึ่งสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา โครงสร้างเจดีย์แบ่งเป็นหลักมี 3 แบบ ได้แก่ ก่อกลวง (ผนังรับน้ำหนัก มีช่องว่างภายใน), คลองราก หรือก่อแนวเอ็นอิฐ (สร้างเป็นกากบาทหรือสี่ล้อและถมดินภายใน) และ ทึบตัน (ก่ออิฐแน่น ใช้มากในฐานและเจดีย์ขนาดเล็ก) ส่วนฐานรากมี 4 แบบ คือ ทึบตัน แผ่นแบบก่อกรอบอิฐถมดิน แผ่นแบบตาราง และแผ่นแบบผังรัศมี ซึ่งเลือกใช้ตามรูปทรงและขนาดของเจดีย์ พระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมศรัทธาและตัวแทนพระพุทธเจ้าที่ชาวพุทธผูกพันตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ใช้เป็นที่สักการะ ทำสมาธิ ประกอบพิธีกรรม ปัดเป่าสิ่งไม่ดี และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญของพระพุทธศาสนา ทั้งยังมีบทบาทในคติความเชื่อ เรื่องอัศจรรย์ การเวียนเทียน ไปจนถึงความหวังในวาระสุดท้ายของชีวิต จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่หล่อหลอมวิถีชาวพุทธทั้งด้านจิตใจและวัฒนธรรม

การสร้างพระธาตุนาขามมีความจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะศูนย์รวมศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลนาขาม เนื่องจากพระธาตุเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา และคุณค่าทางจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น การมีพระธาตุประจำชุมชนจึงช่วยเสริมสร้างความยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ความสามัคคี และความภาคภูมิใจร่วมของคนในชุมชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การสร้างพระธาตุนาขามยังเป็นกลไกสำคัญในการสืบสานพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม พระธาตุทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเปิดโอกาสให้คนทุกช่วงวัยได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดคุณค่า ความเชื่อ และประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ที่ตั้งคือวัดโนนพองแก้ว ก่อตั้งโดยหลวงปู่ทิพพยน อนุตตโร ในปี พ.ศ. 2518 บนพื้นที่ป่าดั้งเดิมของชุมชน โดยแรงศรัทธาของชาวบ้านและผู้มีจิตอุปถัมภ์ จนได้รับประกาศตั้งวัดในปี พ.ศ. 2522 บนพื้นที่กว่า 211 ไร่ เป็นศูนย์รวมศรัทธาและสถานที่ปฏิบัติธรรมที่สำคัญของตำบลนาขาม มีเสนาสนะครบถ้วน เช่น อุโบสถใหญ่ ศาลาการเปรียญ วิหารจตุรมุข หอไตร พิพิธภัณฑสถาน และพระธาตุนาขามสูงเด่นใหญ่ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ วัดแห่งนี้จึงเป็นทั้งศูนย์กลางศาสนกิจ แหล่งเรียนรู้ และสถานที่ยึดเหนี่ยวทางใจของพุทธศาสนิกชนในอำเภอกุฉินารายณ์และพื้นที่ใกล้เคียง พระธาตุนาขามสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 13 องค์ ที่หลวงปู่ทิพพยน อนุตตโรได้รับจากศรีลังกาและสมเด็จพระสังฆราช โดยเริ่มสร้างปี พ.ศ. 2531 จำลองแบบจากพระธาตุพนม และแล้วเสร็จปี พ.ศ. 2549 เป็นศูนย์รวมศรัทธาของวัดโนนพองแก้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 ชุมชนตั้งชื่อว่า “พระธาตุนาขาม” และจัดงานนมัสการเป็นประจำทุกปีช่วง 12-15 เมษายน

การพัฒนาพระธาตุนาขามกับชุมชน พระธาตุนาขามเป็นศูนย์รวมศรัทธาของตำบลนาขามและชุมชนใกล้เคียง ซึ่งร่วมกันดูแลวัดและจัดงานนมัสการประจำปีช่วงสงกรานต์ ตั้งแต่เริ่มใช้ชื่อพระธาตุนาขามในปี 2552 ชุมชน ภาครัฐท้องถิ่น และองค์กรต่าง ๆ มีบทบาทร่วมกันทั้งด้านวัฒนธรรม ประเพณี และการพัฒนา ทำให้พระธาตุเป็นแหล่งศรัทธา ความร่วมมือ และอัตลักษณ์ชุมชนอย่างแท้จริง พระธาตุนาขามมีบทบาทต่อชาวพุทธ คือ 1) บทบาทด้านศาสนา พระธาตุนาขามเป็นศูนย์รวมศรัทธา ใช้สักการะ ปฏิบัติธรรม และทำพิธีกรรมสำคัญของชุมชน ช่วยหล่อหลอมจิตใจและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง 2) บทบาทด้านวัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประเพณี แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นสัญลักษณ์อัตลักษณ์ของชุมชน เชื่อมโยงคนรุ่นเก่า-รุ่นใหม่เข้าด้วยกัน 3) บทบาทด้านเศรษฐกิจ เป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างรายได้จากงานประเพณี สินค้าชุมชน และบริการต่าง ๆ อีกทั้งช่วยยกระดับภาพลักษณ์และชื่อเสียงของท้องถิ่น

วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนมีบทบาทตั้งแต่คิด วางแผน ลงมือทำ ไปจนถึงดูแลผลประโยชน์และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยหลักการจากหลายทฤษฎี ได้แก่ การมีส่วนร่วม (Participation Ladder), การเสริมพลัง (Empowerment), ทูทางสังคม (Social Capital), ความเป็นธรรม (Justice), ธรรมาภิบาล (Good Governance) และการกระจายอำนาจ (Decentralization) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่เติบโตจากภายในชุมชนอย่างแท้จริง แบ่งได้ 3 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ชุมชนร่วมคิดและกำหนดทิศทางการพัฒนา ตั้งแต่การออกแบบพื้นที่ไปจนถึงการสร้างอาชีพเสริม เกิดจากการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญตามแนวคิด Participatory Planning ช่วยสร้าง “ความรู้สึกเป็นเจ้าของ” และเพิ่มพลังให้ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเอง พร้อมทั้งเกิดความโปร่งใสจากการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ชุมชนร่วมลงมือทำจริง เป็นการเปลี่ยนแผนให้เป็นผลลัพธ์ การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติสะท้อนระดับอำนาจในมือชุมชนตามบันไดการมีส่วนร่วม เกิดทักษะประสบการณ์ และความภาคภูมิใจตามทฤษฎีการเสริมพลัง และเสริมสร้างความไว้วางใจร่วมกันตามแนวคิดทุนทางสังคม ส่งผลให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างสมดุลและยั่งยืน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นขั้นที่ละเอียดอ่อนที่สุด ต้องยึดหลักความเป็นธรรมและความโปร่งใสโดยชุมชนมีสิทธิตัดสินใจร่วมกันว่ารายได้หรือผลประโยชน์จะถูกใช้เพื่ออะไร การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ช่วยลดความขัดแย้ง เสริมความไว้วางใจ และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อทรัพยากรชุมชนตามแนวคิด ความเป็นธรรม ทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมแบบมีความหมาย (Meaningful Participation) และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เป็นกระบอกสะท้อนความสำเร็จและจุดปรับปรุงของโครงการ ตามทฤษฎีการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ชุมชนร่วมกำหนดตัวชี้วัด เก็บข้อมูล และตรวจสอบอย่างโปร่งใส สอดคล้องหลักธรรมาภิบาล อีกทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันตามการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาในการจัดการตนเองมากขึ้น สรุปภาพรวมทั้งระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 4 ขั้นเป็นกระบวนการที่ผสมผสานความรู้ อำนาจ ความโปร่งใส และพลังทางสังคมเข้าด้วยกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนไม่ใช่สิ่งที่ “ทำให้ชุมชน” แต่เป็นสิ่งที่ “ชุมชนทำร่วมกัน” เกิดความยั่งยืน โปร่งใส และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในทุกมิติของการพัฒนา

การพัฒนาพระธาตุนาขามเป็นกระบวนการที่เกินกว่าการบูรณะศาสนสถาน แต่เป็นการเสริมความศรัทธาและสานต่อมรดกพุทธศาสนาให้ลึกซึ้งในวิถีชีวิตชุมชน องค์พระธาตุทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา-วัฒนธรรม และพื้นที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและสานต่อประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การพัฒนายังสนับสนุนบทบาทของวัดป่าในการเผยแผ่ธรรมะและฝึกอบรมคุณธรรมแก่เยาวชน เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์อีสานควบคู่กัน นอกจากนี้ยังสร้างความภาคภูมิใจแก่ชุมชน กระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และช่วยให้ชุมชนมีรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยมีหน่วยงานและประชาชนร่วมแรงร่วมใจ ผลลัพธ์คือ พระธาตุนาขามกลายเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนา-วัฒนธรรม และเป็นพลังหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชุมชนให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป ส่วนการพัฒนาพระธาตุนาขามเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งด้านการวางแผน การปฏิบัติ และการจัดสรรผลประโยชน์ พระสงฆ์เป็นผู้นำด้านศาสนา ช่วยกำหนดทิศทางและรักษาเอกลักษณ์วัด ขณะที่ประชาชน ผู้ใหญ่บ้าน ครู นักเรียน และ อบต. มีบทบาทร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ ทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับวิถีชุมชน การปฏิบัติจริงของทุกฝ่ายช่วยสืบสานศาสนา พัฒนาวัฒนธรรม และสร้างรายได้ เช่น ตลาดชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ส่วนการจัดสรรผลประโยชน์เป็นไปอย่างโปร่งใส รายได้ถูกนำไปบูรณะวัด สนับสนุนกิจกรรมวัฒนธรรม และพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้พระธาตุนาขามเกิดการพัฒนารอบองค์รวมทั้งศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจยั่งยืน

อภิปรายผล

การวางแผนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบริบทพื้นที่ การเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับ พระมหาบรรพต กิตติปัญโญ (กันหา) (2564) พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมเกิดจากความไม่รับผิดชอบของประชาชนบางกลุ่ม การขาดเทคโนโลยี และกระบวนการประชาคมที่ไม่เป็นระบบ จึงเสนอแนวทางพัฒนาในรูปแบบ 4C Model ได้แก่ ความพร้อมของสังคม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ชุมชนสร้างสรรค์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนการประเมินและติดตามผลแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ช่วยสะท้อนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง เสริมสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การปรับปรุงการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับ พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมโม) (2561) ซึ่งเสนอวัฏจักรการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม การเปิดพื้นที่ให้แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ เสริมความต่อเนื่องของโครงการ และนำไปสู่การพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืน สอดคล้องกับ เขมราฐ ชัมภรัตน์ (2546) ที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัจจัยด้านการศึกษา รายได้ การรับรู้ข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นตัวแปร

สำคัญ ขณะที่เพศ อายุ และอาชีพไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ส่วนการสร้างเครือข่ายชุมชนช่วยเชื่อมโยงภาคส่วนต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพิ่มศักยภาพในการพัฒนา ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและความรู้ และนำไปสู่ความร่วมมือที่เข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับ วิถีวรรณ สิ้นธนอก และคณะ (2563) ที่พบว่าการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนจังหวัดหนองคายอาศัยเครือข่ายความร่วมมือจากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรสงฆ์ และประชาชน โดยเครือข่ายพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ผ่านการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วนในลักษณะเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

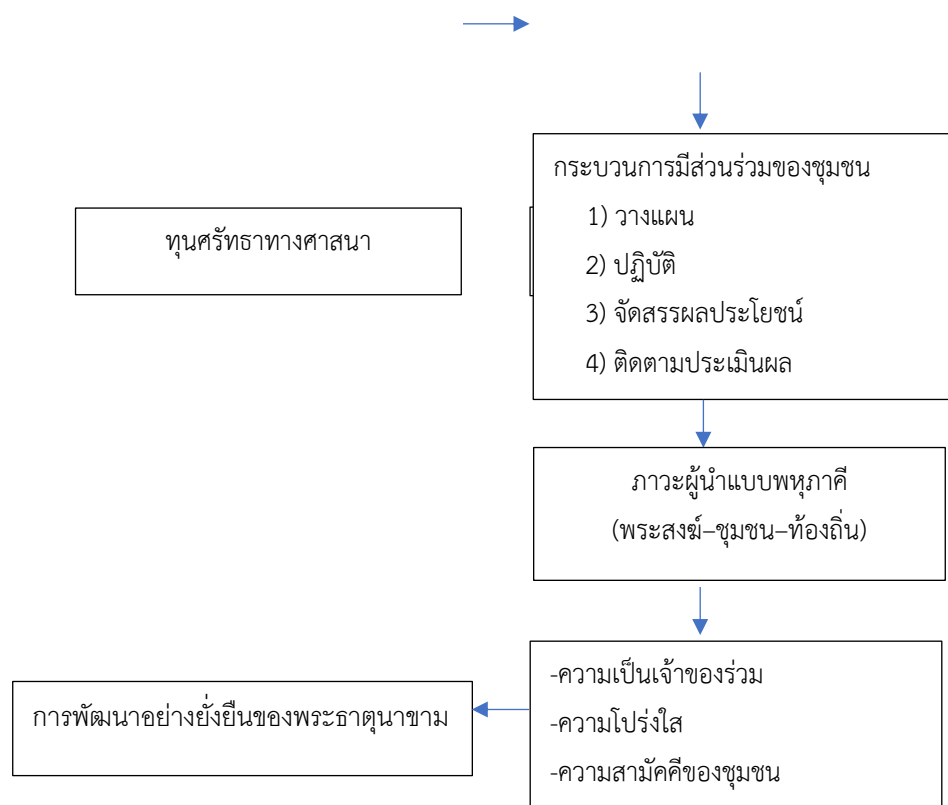
การทำงานร่วมกันภายในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพ โดยการผสมผสานความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพของหลายฝ่ายช่วยให้การแก้ปัญหาครอบคลุม สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และนำไปสู่การพัฒนาที่สอดคล้องและยั่งยืน สอดคล้องกับ พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (2546) ที่ชี้ว่าการพัฒนาสังคมควรอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน ภายใต้การนำที่เข้มแข็งและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ส่วนการบริหารและจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้และพิจารณาการใช้จ่ายงบประมาณช่วยเพิ่มความโปร่งใส สร้างความไว้วางใจ และทำให้การใช้งบประมาณสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่มากขึ้น สอดคล้องกับ จีรวงศ์ ตูลาวัฒนากุล ไพศาล พากเพียร และประสิทธิ์ กุลบุญญา (2567) ที่พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนควบคู่กับความโปร่งใสด้านงบประมาณและการสื่อสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะช่วยให้การใช้งบประมาณเกิดความคุ้มค่าและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาท้องถิ่น

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดองค์ความรู้ใหม่ อธิบายได้ดังนี้

การพัฒนาศาสนสถานในบริบทชุมชนชนมืได้เกิดจากการบริหารจัดการเชิงโครงสร้างหรือการสนับสนุนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากการผสมผสานกันอย่างเป็นระบบระหว่างศรัทธาทางศาสนา อัตลักษณ์วัฒนธรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนจากภายในชุมชน งานวิจัยนี้เสนอว่า ศรัทธา (Faith) ทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมพื้นฐานที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยสมัครใจ ขณะที่พระธาตุนาขามทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Sense of Ownership) ส่งผลให้ชุมชนพร้อมทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และทรัพยากรในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขามมีลักษณะเป็น วงจรการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจ ครอบคลุม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล กระบวนการดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจาก “ผู้รับการพัฒนา” ไปสู่ “ผู้กำหนดทิศทางการพัฒนา” อย่างแท้จริง ภายใต้หลักความโปร่งใส ความเป็นธรรม และธรรมาภิบาลนอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า ภาวะผู้นำแบบพหุภาคี (Plural Leadership) เป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จของการพัฒนา โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิต

วิญญานและคุณค่า ขณะที่ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ทำหน้าที่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ ส่งผลให้การพัฒนา มีความสมดุลทั้งมิติศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ องค์ความรู้ใหม่นี้จึงชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาศาสนสถานมิใช่เพียงการบูรณะทางกายภาพ แต่เป็นกระบวนการเสริมพลังชุมชนผ่านศรัทธา การมีส่วนร่วม และอำนาจการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาศาสนสถานและแหล่งศรัทธาในบริบทชุมชนอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม หรือเรียกว่า โมเดลต้นแบบการพัฒนาศาสนสถานโดยชุมชน และสามารถเขียนสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุปผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ จนถึงการติดตามและประเมินผล โดยยึดหลักความสมัครใจ ความเสมอภาค ความโปร่งใส และความเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วม การเสริมพลัง การกระจายอำนาจ และธรรมาภิบาล ชุมชนตำบลนาขามมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างเป็นรูปธรรมผ่านบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ส่งผลให้การพัฒนาไม่จำกัดเฉพาะการบูรณะศาสนสถาน แต่ขยายไปสู่การสืบสานศาสนาและวัฒนธรรม ควบคู่กับการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

พระธาตุนาขามจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมศรัทธา อัตลักษณ์ และพลังทางสังคมของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาแบบองค์รวมที่ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของร่วมอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพระธาตุนาขาม ตำบลนาขาม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การพัฒนาแหล่งศาสนสถานให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีโครงสร้าง การบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยการเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นด้านการบริหารจัดการศาสนสถาน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยเสริมพลังให้ชุมชนสามารถเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาได้ด้วยตนเอง และลดการพึ่งพาหน่วยงานภายนอกในระยะยาว การพัฒนาพระธาตุนาขามควรมุ่งเน้นการเชื่อมโยงมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนเข้าด้วยกันอย่างสมดุล โดยเฉพาะการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่คำนึงถึงคุณค่า และอัตลักษณ์ของชุมชน พร้อมทั้งกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและมีแรงจูงใจในการดูแลรักษาศาสนสถานอย่างต่อเนื่อง และควรพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาในลักษณะมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ประชาชนสะท้อนความคิดเห็น ปัญหา และข้อเสนอแนะจากประสบการณ์จริง เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาพระธาตุนาขามอย่างยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

ประการแรก ควรศึกษาผลกระทบของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความยั่งยืนในระยะยาวของการพัฒนาศาสนสถาน เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพระธาตุนาขาม ทั้งในมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผลลัพธ์ในระยะยาว เช่น ความต่อเนื่องของกิจกรรมทางศาสนา การคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชน และคุณภาพชีวิตของประชาชน การศึกษาประเด็นนี้จะช่วยยืนยันว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง และเป็นหลักฐานเชิงวิชาการสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาศาสนสถานในอนาคต

ประการที่สอง ควรพัฒนาและทดสอบรูปแบบหรือโมเดลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศาสนสถาน จากผลการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดขึ้นจากบทบาทของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป แต่ยังไม่มีรูปแบบหรือโมเดลที่เป็นระบบชัดเจน งานวิจัยในอนาคตจึงควรมุ่งสังเคราะห์และทดลองใช้โมเดลการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน เพื่อประเมินประสิทธิผลและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง ซึ่งจะช่วยยกระดับองค์ความรู้จากการอธิบายปรากฏการณ์ไปสู่การประยุกต์ใช้เชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

อ้างอิง

- จิรวงศ์ ตูลาวัฒนากุล ไพศาล พากเพียร และประสิทธิ์ กุลบุญญา. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน เขตองค์การบริหารส่วน ตำบลหนองไข่นก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*. 9(2), 1843-1858.
- เขมราษฎร์ ชัมภรัตน์. (2546). การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของสมาชิกภาพองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอสว่างวีรวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี. ใน *ภาคนิพนธ์ศิลปะ ศาสตรมหาบัณฑิต*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม). (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบรรพต กิตติปัญญา (กันหา). (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก. ใน *รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต. (2546). บทบาทเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรปราการ. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213–235.
- Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development*, 23(8), 1247–1263.